

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

УДК 351.74:323.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2025.4/17>

Калюжний В. В.

Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ У СФЕРІ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті досліджуються актуальні проблеми залучення громадянського суспільства до публічного адміністрування у сфері прикордонної безпеки України в умовах сучасних викликів та загроз. Автор аналізує роль громадських організацій, експертних спільнот та активних громадян у забезпеченні ефективності управління прикордонною безпекою, підвищенні прозорості державної політики та формуванні суспільної довіри до державних інституцій.

Дослідження ґрунтується на аналізі вітчизняних та зарубіжних наукових праць, присвячених взаємодії держави та громадянського суспільства у сфері безпеки. Особлива увага приділяється досвіду європейських країн та США щодо інтеграції громадськості в систему прикордонного управління.

У статті обґрунтовано необхідність системного підходу до активізації громадської участі, який включає: вдосконалення нормативно-правової бази з чітким регулюванням механізмів участі громадських організацій; створення інституційних платформ для постійного діалогу між державними органами та громадянським суспільством; розвиток цифрових інструментів взаємодії для оперативного реагування на загрози; підвищення професійної спроможності громадських організацій через спеціалізовані навчальні програми; стимулювання волонтерського руху в прикордонній сфері.

Автор підкреслює важливість подолання існуючих бар'єрів, зокрема недостатньої правової регуляції, обмеженого доступу до інформації та браку механізмів громадського контролю. Запропоновані рекомендації спрямовані на створення ефективної системи публічного адміністрування прикордонної безпеки, яка відповідає демократичним стандартам та здатна адаптуватися до динамічних викликів сучасного безпекового середовища.

Дослідження має практичне значення для розробки державної політики у сфері прикордонної безпеки та може бути використане для вдосконалення механізмів взаємодії між державними органами та громадянським суспільством.

Ключові слова: прикордонна безпека, публічне адміністрування, національна безпека, активність громадян, шляхи активізації.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та посилення загроз національній безпеці активізація участі громадянського суспільства в публічному адмініструванні стає ключовим чинником забезпечення стабільності та ефективності державної політики, зокрема у сфері прикордонної безпеки. В Україні, яка стикається з викликами, пов'язаними з агресією РФ, незаконною міграцією, контрабандою та іншими трансграничними загрозами, залучення громадськості

до управлінських процесів може суттєво підвищити рівень довіри до державних інституцій, сприяти прозорості прийняття рішень та оптимізувати використання ресурсів.

Громадянське суспільство, представлене організаціями, експертними спільнотами та активними громадянами, володіє знаннями, інноваційними підходами та здатністю до оперативного реагування на локальні проблеми. Його інтеграція в систему публічного адміністрування прикордонної

безпеки може забезпечити більш гнучке та адаптивне управління, посилити громадський контроль та сприяти розробці збалансованих рішень. Проте для реалізації цього потенціалу необхідно подолати низку інституційних, правових та комунікаційних бар'єрів, що обмежують ефективну взаємодію між державою та суспільством.

У даній статті розглядаються шляхи активізації участі громадянського суспільства в публічному адмініструванні прикордонної безпеки України, аналізуються існуючі механізми взаємодії та пропонуються рекомендації щодо їх удосконалення. Дослідження спрямоване на визначення оптимальних моделей співпраці, які забезпечать синергію між державними органами та громадянськими ініціативами для ефективного протидіяння сучасним викликам у прикордонній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика участі громадянського суспільства в публічному адмініструванні, зокрема у сфері прикордонної безпеки, знайшла відображення у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, О. Кулінич [2] у монографії «Громадянське суспільство і держава: механізми взаємодії» аналізує інституційні форми співпраці між громадськими організаціями та органами влади, акцентуючи увагу на ролі громадського контролю у сфері безпеки. В. Петренко [4] у серії статей з публічного управління (2018–2022) досліджує ефективність громадських ініціатив у контексті реформування правоохоронних органів, включаючи прикордонні структури.

Серед європейських дослідників Р. Путнам [8] у праці «Making Democracy Work» (1993) розглядає соціальний капітал як ключовий чинник ефективної взаємодії між суспільством і державою, що має важливе значення для побудови механізмів участі у сфері безпеки. Ф. Фукуяма [7] у роботі «Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity» (1995) акцентує на ролі довіри у забезпеченні співпраці між громадянськими інститутами та державними органами, що особливо актуально для прикордонного управління.

У контексті прикордонної безпеки П. Андреас [5] у монографії «Border Games: Policing the U. S.-Mexico Divide» (2009) досліджує вплив громадських ініціатив на протидію транснаціональній злочинності, пропонуючи моделі участі місцевих спільнот у моніторингу прикордонних територій. Д. Біго [6] у праці «Security and Immigration» (2002) аналізує взаємозв'язок між громадянським суспільством і політикою безпеки, зокрема щодо міграційних процесів.

В Україні питання прикордонної безпеки в контексті громадської участі розглядали Р. Мельник [3] («Публічне управління в умовах гібридних загроз») та А. Гриценко [1] («Участь громадян у забезпеченні національної безпеки»), які досліджували можливості залучення волонтерських організацій до співпраці з прикордонними службами.

Отже, існуючі дослідження підкреслюють важливість інтеграції громадянського суспільства у систему прикордонної безпеки, проте потребують подальшого поглиблення з урахуванням сучасних викликів, зокрема у контексті війни та гібридних загроз.

Постановка завдання. Мета статті – на основі узагальненого аналізу проаналізувати шляхи активізації участі громадянського суспільства в публічному адмініструванні у сфері прикордонної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Участь громадянського суспільства в публічному адмініструванні у сфері національної безпеки є важливим елементом демократичного врядування, що сприяє прозорості, підзвітності та ефективності державних інститутів. Громадянське суспільство, представлене неурядовими організаціями, громадськими ініціативами, медіа та активними громадянами, відіграє роль посередника між державою та населенням, забезпечуючи врахування суспільних інтересів у процесі формування політики безпеки. У сучасних умовах глобальних викликів, таких як гібридні загрози, кібератаки та інформаційні війни, залучення громадян до публічного адміністрування набуває особливого значення, оскільки сприяє створенню стійкої системи національної безпеки.

Одним із ключових аспектів участі громадянського суспільства є контроль за діяльністю державних органів. Громадські організації проводять моніторинг рішень, пов'язаних із безпекою, аналізують бюджетні витрати на оборону та перевіряють дотримання прав людини в діяльності силових структур. Такий нагляд сприяє зниженню корупційних ризиків і підвищенню довіри до державних інститутів. Наприклад, у багатьох країнах громадянське суспільство активно долучається до розробки стратегій національної безпеки, надаючи рекомендації щодо пріоритетів і механізмів їх реалізації. Це дозволяє враховувати різноманітні суспільні потреби та уникати однобічного підходу до вирішення безпекових питань.

Ще однією формою участі є діалог між державою та громадянським суспільством через

публічні консультації, круглі столи та форуми. Такі заходи дають змогу громадянам висловлювати свої погляди на безпекову політику, а державі – отримувати зворотний зв'язок і підвищувати легітимність своїх рішень. Важливим є також залучення громадянського суспільства до інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на підвищення обізнаності населення щодо загроз національній безпеці, зокрема в умовах інформаційних маніпуляцій. Громадські ініціативи можуть сприяти формуванню культури безпеки, навчаючи громадян розпізнавати дезінформацію та протидіяти їй.

Участь громадянського суспільства також має свої виклики. Недостатній рівень інституційної спроможності громадських організацій, обмежений доступ до інформації та брак фінансування можуть ускладнювати їхню ефективну взаємодію з державними органами. Крім того, в умовах авторитарних режимів або воєнного стану роль громадянського суспільства може бути обмеженою через репресивні заходи чи цензуру. Проте навіть у таких умовах громадянське суспільство здатне знаходити альтернативні шляхи впливу, наприклад, через міжнародні платформи або співпрацю з іноземними партнерами.

Отже, активна участь громадянського суспільства в публічному адмініструванні у сфері національної безпеки сприяє демократизації процесів, підвищенню прозорості та ефективності державної політики. Для досягнення максимального ефекту необхідно створювати сприятливі умови для діяльності громадських організацій, забезпечувати їх доступ до інформації та залучати до розробки й реалізації безпекових стратегій. У сучасному світі, де безпекові виклики стають дедалі складнішими, співпраця між державою та громадянським суспільством є запорукою стабільності та стійкості національної безпеки.

Сучасні виклики в сфері прикордонної безпеки, зумовлені гібридною агресією, нелегальною міграцією та транснаціональною злочинністю, актуалізують необхідність посилення взаємодії між державними органами та громадянським суспільством. Участь громадськості в публічному адмініструванні прикордонної безпеки розглядається як ключовий механізм підвищення ефективності управління, забезпечення прозорості та формування суспільної довіри до державних інституцій.

Громадянське суспільство, представлене організаціями, експертними спільнотами та активними громадянами, володіє значним потенціалом

для виявлення локальних ризиків, моніторингу прикордонної ситуації та поширення інформації про загрози. Дослідження свідчать, що інституціалізація форм громадської участі, таких як громадські ради, консультативні органи та спільні проєкти з прикордонними службами, сприяє більш оперативному реагуванню на виклики. Наприклад, діяльність волонтерських ініціатив в Україні під час війни показала їхню роль у допомозі прикордонникам, документуванні порушень та інформуванні населення.

Однак ефективна взаємодія вимагає подолання низки бар'єрів, зокрема недостатньої правової регуляції участі громадянського суспільства, обмеженого доступу до інформації та браку механізмів громадського контролю. Досвід європейських країн свідчить, що інтеграція громадськості в систему прикордонної безпеки можлива через створення платформ для діалогу, навчання представників НУО та залучення їх до розробки стратегій безпеки. Важливим аспектом є також розвиток цифрових інструментів, які дозволяють громадянам повідомляти про підозрілі події та брати участь у віртуальних моніторингових системах.

Отже, активізація участі громадянського суспільства в публічному адмініструванні прикордонної безпеки потребує комплексного підходу, що включає правове закріплення механізмів участі, розвиток інституційних форм співпраці та підвищення цифрової грамотності громадян. Це дозволить створити стійку систему взаємодії, спрямовану на протидію сучасним загрозам та забезпечення безпеки держави.

Активізація участі громадянського суспільства в публічному адмініструванні прикордонної безпеки потребує системного підходу, що передбачає комплекс організаційних, правових та інформаційних заходів. Першочерговим напрямом є вдосконалення нормативно-правової бази, яка має чітко регулювати механізми участі громадських організацій у формуванні та реалізації прикордонної політики. Це передбачає законодавче закріплення статусу громадських рад при органах прикордонної служби, визначення процедур їх участі у прийнятті рішень та гарантування доступу до відповідної інформації. Досвід країн ЄС демонструє ефективність правових механізмів, що забезпечують прозорість діяльності прикордонних служб та сприяють громадському контролю.

Важливим інструментом активізації громадської участі є створення інституційних платформ для постійного діалогу між державними органами та громадянським суспільством. До таких

механізмів належать регулярні публічні слухання, експертні круглі столи та робочі групи з участю представників НУО, науковців і громадських активістів. Особливе значення має розвиток консультативних органів при Державній прикордонній службі України, які могли б забезпечувати експертний супровід рішень з питань прикордонної безпеки. Діяльність таких структур має ґрунтуватися на принципах відкритості, рівноправності та взаємної відповідальності.

Суттєвим чинником активізації громадської участі є розвиток цифрових інструментів взаємодії. Створення спеціалізованих онлайн-платформ для зворотного зв'язку, електронних петицій та віртуальних моніторингових систем дозволить залучити широке коло громадян до спостереження за прикордонною ситуацією. Цифровізація взаємодії особливо актуальна в умовах гібридних загроз, оскільки дозволяє оперативно виявляти та реагувати на підозрілі події. Досвід країн НАТО свідчить про ефективність застосування мобільних додатків для повідомлення про порушення прикордонного режиму, що може бути корисним для українського контексту.

Важливим напрямом є підвищення професійної спроможності громадянського суспільства через спеціалізовані навчальні програми. Організація тренінгів, семінарів та стажувань для представників громадських організацій дозволить підвищити їхню експертну компетентність у сфері прикордонної безпеки. Особливу увагу слід приділити підготовці громадських моніторів, які могли б кваліфіковано оцінювати діяльність прикордонних органів. Спільні навчальні програми для державних службовців та громадських активістів сприятимуть розвитку спільного розуміння проблем та виробленню узгоджених рішень.

Стимулювання волонтерського руху в прикордонній сфері є ще одним перспективним напрямом активізації громадської участі. Добровольчі ініціативи можуть бути спрямовані на допомогу прикордонникам, моніторинг стану прикордонної інфраструктури, а також на інформаційно-просвітницьку діяльність серед місцевого населення. Формування мережі громадських патрулів у прикордонних районах, за умови чіткої координації з офіційними структурами, могло б стати ефективним інструментом виявлення потенційних загроз.

Для забезпечення ефективності запропонованих шляхів активізації необхідно розробити чіткі механізми оцінки результативності участі громадянського суспільства. Це передбачає створення

системи моніторингу та оцінки впливу громадських ініціатив на прийняття рішень у сфері прикордонної безпеки. Важливим елементом має стати регулярне оприлюднення звітів про результати співпраці між державними органами та громадянським суспільством, що сприятиме підвищенню прозорості та довіри. Реалізація комплексного підходу до активізації громадської участі дозволить створити ефективну систему публічного адміністрування прикордонної безпеки, що відповідає сучасним викликам та демократичним стандартам.

Отже, активізація участі громадянського суспільства у прикордонній безпеці вимагає комплексного підходу: вдосконалення законодавчої бази, створення інституційних платформ діалогу, розвитку цифрових інструментів та підвищення експертного потенціалу громадськості. Ефективна взаємодія держави та суспільства сприятиме прозорості, оперативному реагуванню на загрози та формуванню стійкої системи безпеки, відповідної демократичним стандартам.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що активізація участі громадянського суспільства в публічному адмініструванні у сфері прикордонної безпеки України є ключовою передумовою для підвищення ефективності управління, забезпечення прозорості державної політики та формування стійкої системи безпеки. Участь громадськості, зокрема через консультативні органи, моніторингові ініціативи та цифрові інструменти зворотного зв'язку, не лише посилює демократичні процеси, а й сприяє адаптації системи прикордонної безпеки до динамічних викликів сучасного середовища. У статті обґрунтовано доцільність вдосконалення нормативно-правової бази, створення інституційних умов для партнерства між державою та громадянським суспільством, а також розширення цифрових каналів взаємодії для ефективного моніторингу та попередження прикордонних загроз.

Однак актуальність тематики зумовлює необхідність подальших наукових розвідок, спрямованих на поглиблення аналізу моделей взаємодії держави та громадських структур у прикордонній сфері. Зокрема, перспективним є вивчення досвіду інших країн у контексті формування громадських платформ безпеки, аналіз ефективності цифрових механізмів громадського контролю, а також виявлення ризиків політизації чи інструменталізації громадських ініціатив у сфері безпеки. Подальші дослідження мають також охоплювати питання кібербезпеки та інформаційної протидії

у прикордонних регіонах, у яких громадські організації можуть відігравати важливу роль як носії локальної обізнаності та довіри. Важливо приділити увагу розробці критеріїв оцінки ефективності

громадської участі та її впливу на формування прикордонної політики, що дозволить системно вимірювати досягнення в цій сфері та вдосконалювати відповідні підходи.

Список літератури:

1. Гриценко А. В. Участь громадян у забезпеченні національної безпеки. Київ : НІСД, 2019. 184 с.
2. Кулінич О. М. Громадянське суспільство і держава: механізми взаємодії. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 320 с.
3. Мельник Р. С. Публічне управління в умовах гібридних загроз. Харків : Вид-во Харківського університету, 2021. 215 с.
4. Петренко В. І. Громадський контроль у системі публічного управління: сучасні виклики. *Державне управління: теорія та практика*. 2022. № 1 (21). С. 45–58.
5. Andreas P. Border Games: Policing the U. S.-Mexico Divide. 2nd ed. Ithaca : Cornell University Press, 2009. 258 p.
6. Bigo D. Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives: Global, Local, Political*. 2002. Vol. 27. No. 1. P. 63–92.
7. Fukuyama F. Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity. New York : Free Press, 1995. 480 p.
8. Putnam R. D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton : Princeton University Press, 1993. 280 p.

Kalyuzhnyi V. V. WAYS OF INTENSIFYING THE PARTICIPATION OF CIVIL SOCIETY IN PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF BORDER SECURITY OF UKRAINE

The article examines the current problems of involving civil society in public administration in the field of border security of Ukraine in the conditions of modern challenges and threats. The author analyzes the role of public organizations, expert communities and active citizens in ensuring the effectiveness of border security management, increasing the transparency of state policy and forming public trust in state institutions.

The study is based on the analysis of domestic and foreign scientific works devoted to the interaction of the state and civil society in the field of security. Special attention is paid to the experience of European countries and the USA regarding the integration of the public into the border management system.

The article substantiates the need for a systematic approach to the activation of public participation, which includes: improvement of the legal framework with clear regulation of the mechanisms of participation of public organizations; creation of institutional platforms for constant dialogue between state bodies and civil society; development of digital interaction tools for prompt response to threats; increasing the professional capacity of public organizations through specialized training programs; stimulation of volunteer movement in the border sector.

The author underlines the importance of overcoming existing barriers, in particular insufficient legal regulation, limited access to information and a lack of public control mechanisms. The proposed recommendations are aimed at creating an effective system of public administration of border security, which meets democratic standards and is able to adapt to the dynamic challenges of the modern security environment.

The study is of practical importance for the development of state policy in the field of border security and can be used to improve the mechanisms of interaction between state bodies and civil society.

Key words: border security, public administration, national security, citizen activity, ways of activation.